

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΧΙΤΖΑΜΠ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΚΥΡΑ

Η αποτυχημένη απόπειρα αλλαγής του «γενετικού υλικού» των Τουρκοκυπρίων

Όταν στις 14 Μαρτίου 2025 το λεγόμενο υπουργικό συμβούλιο στα κατεχόμενα αποφάσισε αλλαγές στον πειθαρχικό κανονισμό γυμνασίων και λυκείων, ίσως κανένας δε μπορούσε να προβλέψει το μέγεθος και την ένταση των αντιδράσεων που θα ακολουθούσαν. Κανένας πλην των 11 μελών του «υπουργικού συμβουλίου» που αποφάσισαν και δημοσίευσαν την αλλαγή στην εφημερίδα του ψευδοκράτους, χωρίς καμιά ανακοίνωση... στα μoulωχιά. Η αλλαγή ήταν η εξής: Μαθήτριες γυμνασίων και λυκείων θα μπορούσαν εάν το επιθυμούσαν να πηγαίνουν στα μαθήματα τους καλυμμένες με τη γνωστή μαντίλα (χιτζάμ) που επιβάλλει η ισλαμική θρησκεία. Κάπως έτσι ξεκίνησε η γνωστή υπόθεση που οδήγησε στην κορύφωση των αντιδράσεων και στην πραγματοποίηση της μαζικότερης κινητοποίησης διαμαρτυρίας των Τουρκοκυπρίων ενάντια στην Άγκυρα και στον τοπικό συνασπισμό εξουσίας, των τελευταίων χρόνων.

ΑΝΑΛΥΣΗ

ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΜΟΥΣΑΦΙΡΑ

Τα τελευταία χρόνια, η τουρκοκυπριακή κοινότητα βιώνει μια σειρά κοινωνικών και πολιτισμικών αλλαγών, πολλές από τις οποίες απορρέουν από την ενισχυμένη επιρροή της Τουρκίας στα κατεχόμενα. Όπως είναι γνωστό μία από τις πλέον χαρακτηριστικές εκφάνσεις αυτής της επιρροής είναι η σταδιακή εισαγωγή ισλαμικών

πρακτικών και συμβόλων στον δημόσιο βίο, ιδιαίτερα στον τομέα της εκπαίδευσης. Παράλληλα, η δημιουργία της πρώτης θεολογικής σχολής σε επίπεδο γυμνασίου και λυκείου (που βρίσκεται στην περιοχή Μίας Μηλιάς), η ενίσχυση του ρόλου της διεύθυνσης θρησκευτικών υποθέσεων, οι πιέσεις για θεσμοθέτηση μαθημάτων κορανίου, είναι ζητήματα που τα τελευταία χρόνια επιδείνωσαν όχι μόνο τις σχέσεις Τουρκίας-Τουρκοκυπρίων, αλλά επιπλέον ενίσχυσαν τις υπαρκτές αγωνίες των τελευταίων εξαιτίας της αποξένωσης που προκαλούν. Η πρόσφατη απόφαση να επιτραπεί η χρήση της ισλαμικής μαντίλας σε μαθήτριες γυμνασίων και λυκείων αποτέλεσε σημείο καμπής, πυροδοτώντας ποικίλες αντιδράσεις εντός της τουρκοκυπριακής κοινωνίας. Ήταν η κορυφή του παγόβουνου που επιβεβαίωσε φόβους και αγωνίες για την ύπαρξη μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής μετασχηματισμού του «γενετικού υλικού» της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Σε μια κοινότητα με βαθιά ριζωμένη κοσμική παράδοση, η οποία ιστορικά επιδίωξε να διαχωρίσει την ταυτότητά της από όλες τις εκφράσεις της πολιτικοποίησης της θρησκείας, η εν λόγω πολιτική απόφαση θεωρήθηκε από πολλούς ως απόπειρα αλλοίωσης της πολιτισμικής φυσιογνωμίας των Τουρκοκυπρίων. Οι αντιδράσεις που καταγράφηκαν δεν περιορίστηκαν μόνο σε ατομικές διαφωνίες, αλλά εκφράστηκαν και μέσα από θεομυσούς, εκπαιδευτικούς φορείς και πολιτικές οργανώσεις, αποκαλύπτοντας για μια ακόμα φορά μια ευρύτερη ανησυχία για την κατεύθυνση που παίρνει η τουρκοκυπριακή κοινωνία υπό την αυξανό-

Με συμμετοχή του Μουσταφά Ακιντζί και του Σερντάρ Ντενκτάς – δύο πολιτικών με πολύ διαφορετικές καταβολές – οι διαμαρτυρίες κατά της επιβολής της μαντίλας στα κατεχόμενα

μενη πίεση από την Άγκυρα. Οι αντιδράσεις των οργανωμένων συνόλων απέναντι στην ελευθεροποίηση της μαντίλας στα σχολεία υπήρξαν ιδιαίτερα έντονες και αποκαλυπτικές των βαθύτερων κοινωνικών ανησυχιών. Εκπαιδευτικές οργανώσεις, όπως η Συντεχνία Τουρκοκυπρίων Δασκάλων (ΚΤΟΔ) και η Συντεχνία Τουρκοκυπρίων Καθηγητών (ΚΤΟΕΟΔ), εξέφρασαν την κάθετη αντίθεσή τους στην απόφαση, υποστηρίζοντας ότι παραβιάζει τον κοσμικό χαρακτήρα της εκπαίδευσης και προωθεί τη θρησκευτικοποίηση των σχολείων.

Η ΚΤΟΕΟΔ, μέσω της προέδρου της Σέλμα Εϊλέμ (Selma Eylem), τόνισε ότι το ζήτημα της μαντίλας επιδεινώνει τις κοινωνικές διαιρέσεις και δημιουργεί πόλωση. Στις 2 Απριλίου 2025, οι εκπαιδευτικοί πραγματοποίησαν αποχή από όλα τα δημόσια σχολεία, αρνούμενοι να επιτρέψουν τη δι-

εξαγωγή προγραμματισμένων εξετάσεων και την είσοδο μαθητριών που φορούσαν μαντίλα. Η ενέργεια αυτή, πρωτοφανής για τα δεδομένα της κοινότητας, αποτέλεσε μια σαφή ένδειξη του πόσο κρίσιμο θεωρείται το ζήτημα της κοσμικότητας από την τουρκοκυπριακή κοινωνία.

➤ Η κοσμικότητα ως ένα είδος «γενετικού υλικού» της συλλογικής ταυτότητας των Τ/κ-

Η αντίδραση στη θεσμική πρόωθηση της μαντίλας δεν εκδηλώθηκε μόνο ως πολιτική θέση υπέρ της κοσμικής εκπαίδευσης. Ταυτόχρονα ήταν η έκφραση μιας βαθιάς υπαρκτικής ανησυχίας σχετικά με την πολιτισμική συνέχεια των Τουρκοκυπρίων. Ο κοσμικός τρόπος ζωής, η απουσία της θρησκείας από την κατανόηση των εγκόσμιων, η απόσταση από τον θεσμικό ισλαμισμό και η ταύτιση με τους σύγχρονους τύπους, μορφές κοσμοαντίληψης, είναι στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη συντριπτική πλειοψηφία της τουρκοκυπριακής κοινωνίας. Αυτή η κοσμικότητα δεν είναι μόνο πολιτική διεκδίκηση ή ιδεολογική επιλογή, αλλά δομικό στοιχείο της συλλογικής τους ταυτότητας, κοινής στον ένα ή στον άλλο βαθμό για όλα τα ιδεολογικά ρεύματα. Ο κύριος λόγος μετατροπής της κοσμικότητας σε δομικό χαρακτηριστικό, σε ένα είδος γενετικού υλικού της κυπριακότητας των Τουρκοκυπρίων όλων των πολιτικών και ιδεολογικών χώρων, είναι η ίδια η ιστορική εξέλιξη.

Σε αντίθεση με την ελληνοκυπριακή κοινότητα, η σχέση της τουρκοκυπριακής κοινότητας με τη θρησκεία από την εποχή της

Η Άγκυρα επιδιώκει πιο ασφυκτικό εναγκαλισμό του πολ

Η πρόσφατη απόφαση των τουρκοκυπριακών αρχών, υπό τη σαφή καθοδήγηση της Άγκυρας, να επιτραπεί η χρήση της μαντίλας σε μαθήτριες γυμνασίων και λυκείων αρχικά παρουσιάστηκε ως επιλογη θρησκευτικής ελευθερίας. Ωστόσο η χρονική στιγμή κατά την οποία προωθείται, καθώς και οι ευρύτερες πολιτικές συνθήκες στα κατεχόμενα και στην Τουρκία, καταδεικνύουν ότι δεν πρόκειται για μια ουδέτερη ή απομονωμένη απόφαση. Αντιθέτως, η ανακίνηση του ζητήματος της μαντίλας εντάσσεται σε μια στρατηγική εργαλειοποίησης της θρησκευτικής ταυτότητας, με στόχο την προεκλογική κινητοποίηση συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων και την ιδεολογική εδραίωση της τουρκικής επιρροής στο τουρκοκυπριακό πλαίσιο.

Η επιλογή της χρονικής συγκυρίας λοιπόν είναι αποκαλυπτική. Τα κατεχόμενα έχουν ήδη εισέλθει σε μια κρίσιμη προεκλογική περίοδο, με την τουρκοκυπριακή κοινότητα να βρίσκεται σε έντονη πολιτική και κοινωνική αναστάτωση. Την ίδια στιγμή στην Τουρκία η κυβέρνηση Ερντογάν συνεχίζει να αναπαράγει τις γνωστές τακτικές

Τα κατεχόμενα έχουν ήδη εισέλθει σε μια κρίσιμη προεκλογική περίοδο, με την τουρκοκυπριακή κοινότητα να βρίσκεται σε έντονη πολιτική και κοινωνική αναστάτωση

πόλωσης και διχασμού της κοινής γνώμης γύρω από ζητήματα θρησκείας, ταυτότητας και «ηθικής». Η πρόωξη του ζητήματος της μαντίλας στα σχολεία, παρότι εμφανίζεται ως μεμονωμένη ρύθμιση, επανενεργοποιεί ιδεολογικές αντιπαράθεσεις και δοκιμάζει τα όρια της κοσμικότητας στο δημόσιο χώρο. Σε αυτό το πλαίσιο, η θρησκεία δεν αποτελεί αυθόρμητη αξία, αλλά ένα λειτουργικό εργαλείο πολιτικού σχεδιασμού.

Η παρέμβαση της Άγκυρας δεν αφορά μόνο το συμβολικό πεδίο της εμφάνισης των μαθητριών στη δημόσια εκπαίδευση. Λειτουργεί πολύ περισσότερο ως εργαλείο

πολιτικής επιλογής, ενεργοποιώντας αντιθέσεις μεταξύ της ντόπιας τουρκοκυπριακής πληθυσμιακής βάσης και των εποίκων, των οποίων γενικά οι θρησκευτικές αντιλήψεις είναι εντονότερες και πιο συντηρητικές. Η τεχνητή δημιουργία αυτής της πόλωσης εξυπηρετεί αφενός την αποδιάνθρωση των τουρκοκυπριακών αυτόνομων φωνών και αφετέρου την κινητοποίηση ενός φιλο-ισλαμικού εκλογικού σώματος, κυρίως ανάμεσα σε έποικους ή Τούρκους μετανάστες που έφτασαν σχετικά πρόσφατα στην Κύπρο, αλλά απέκτησαν προνομιακά πολιτικά δικαιώματα μέσα από την υπηκοότητα του ψευδοκράτους. Με αυτόν τον τρόπο, η Άγκυρα επιδιώκει να ενισχύσει τον έλεγχο επί του πολιτικού συστήματος του ψευδοκράτους, εγκαθιστώντας όχι μόνο πιστούς πολιτικούς, αλλά και συμβολικά πλαίσια που παγώνουν την ιδεολογική εξάρτηση. Ωστόσο θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή η επιλογή της κυβέρνησης Ερντογάν δεν έχει καμιά απολύτως διασφαλισμένη επιτυχία. Η έντονη αντίδραση της κοινωνίας υποδηλώνει πως η τουρκοκυπριακή ταυτότητα, αν και πολιτικά κατακερματισμένη, εξακολουθεί να ενοποιεί-

Ο πολιτισμός λειτουργεί για την συντριπτική πλειοψηφία της τ/κ κοινότητας ως το τελευταίο σημείο άμυνας

αγγλικής αποικιοκρατίας και μετά, χαρακτηρίστηκε από τη σταδιακή μείωση της επιρροής και παρουσίας του Ισλάμ σχεδόν σε όλες τις σφαίρες της κοινωνικής ζωής. Αποκορύφωμα της κυπριακού τύπου εκκοσμίκευσης ήταν η σχεδόν ενθουσιώδης υιοθέτηση των κεμαλικών μεταρρυθμίσεων από τα τέλη της δεκαετίας του 1920. Η συγκεκριμένη ιστορική εμπειρία δεν παραπέμπει σε εχθρότητα κατά της θρησκείας ή στην δημιουργία προϋποθέσεων επικράτησης της αθεΐας. Αλλά είναι γεγονός ότι στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα επικράτησε η ανεκτικότητα έναντι των διαφορετικών θρησκειών, η μετατροπή του ίδιου του συντηκτικού Ισλάμ σε ένα είδος παράδοσης και συνέχιας εθίμης, αλλά και στην καθολική διαφωνία με την παραμικρή προσπάθεια πολιτικοποίησης της θρησκείας. Μάλιστα η κεντρική σημασία που φαίνεται ότι έδωσαν οι ηγέτες των Τουρκοκυπρίων στην υπόθεση της κοσμικότητας αποκρυσταλλώθηκε με ένα ιδιαίτερο αλλά ξεκάθαρο και έντονο τρόπο στο ίδιο το σύνταγμα της «ΤΔΒΚ». Στο πρώτο άρθρο ξεκαθαρίζεται ότι το «κράτος» είναι κοσμικό. Στο άρθρο 23 ξεκαθαρίζεται ότι η θρησκευτική εκπαίδευση παρέχεται και ελέγχεται από το «κράτος». Ενώ στο άρθρο 23 απαγορεύεται ρητά η εμπλοκή της θρησκείας στην πολιτική.

Η καθολική πτυχή της τουρκοκυπριακής κοσμικότητας περιγράφηκε από την δημοσιο-

γράφο Τουμάϊ Τουγιάν στις 8 Απριλίου 2025 ως εξής: «Οι σύγχρονες αξίες, η αντίληψη για μια μοντέρνα κοινωνία και για μια κοσμική παιδεία, αποτελούν 'κόκκινη γραμμή' τόσο για τον τουρκοκύπριο αριστερό, όσο και για τον τουρκοκύπριο δεξιό, χωρίς απολύτως καμιά σημασία στο κομματικό έμβλημα». Η περιγραφή της κοσμικής διάστασης της ταυτότητας ως μια «κόκκινη γραμμή» είναι ιδιαίτερα σημαντική. Δηλώνει με ξεκάθαρο τρόπο ότι μεταξύ Τουρκοκυπρίων και Άγκυρας υπάρχει αυτό το στοιχείο που δεν μπορεί να καταργηθεί, δεν μπορεί να μην υπολογιστεί από τον ισχυρό της σχέσης και δεν μπορεί παρά να τύχει προστασίας από το αδύνατο μέρος. Η πολιτιστική «κόκκινη γραμμή» λειτουργεί για την συντριπτική πλειοψηφία της τουρκοκυπριακής κοινότητας ως το τελευταίο σημείο άμυνας. Ως το τελευταίο «φρούριο» του οποίου η κατάληψη θα σηματοδοτήσει και την έναρξη της τελευταίας φάσης εξαφάνισης της κοινοτικής πολιτικής ύπαρξης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της αντίληψης ήταν η κοινή συμμετοχή του Μουσταφά Ακιντζί και του Σερντάρ Ντενκτάς – δύο πολιτικών με πολύ διαφορετικές καταβολές – στις διαμαρτυρίες. Η συμβολική αυτή «συμμαχία» υπενθυμίζει ότι η κοσμικότητα είναι πανκοινοτική υπόθεση, πέρα από κομματικές ή ιδεολογικές γραμμές. Ταυτόχρονα, αυτή η δυναμική ανέδειξε μια εσωτερική διάσπαση στα κατεχόμενα: από τη μια πλευρά, οι Τουρκοκύπριοι ενώνονται γύρω από τις αξίες του κοσμικού και σύγχρονου, από την άλλη όμως διαχωρίζονται σταδιακά από τμήματα του πληθυσμού που προέρχονται από τον εθνικισμό και φέρουν διαφορετικά θρησκευτικά και πολιτισμικά βιώματα.

Το πολιτικό ισλάμ επανέφερε την ισλαμική κάλυψη

Οι πρόσφατες εξελίξεις στα κατεχόμενα δεν μπορούν να εξεταστούν ανεξάρτητα από τη μακροχρόνια πορεία της Τουρκίας προς μια πιο συντηρητική πολιτική ατζέντα, ειδικά στην περίοδο που χαρακτηρίστηκε από την θεμελίωση της εξουσίας τουκκόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) και του Ερντογάν. Στην Τουρκία, η μαντίλα υπήρξε για δεκαετίες αντικείμενο έντονης πολιτικής και ιδεολογικής σύγκρουσης: Οι κεμαλικοί κύκλοι την απαγόρευαν σε δημόσιους χώρους ως

ως ένα θέμα αποκατάστασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τελικά το 2013, η κυβέρνηση Ερντογάν ήρε την απαγόρευση της μαντίλας στα κρατικά λύκεια, ενέργεια που προκάλεσε αντιδράσεις στον κοσμικό χώρο. Σταδιακά ο Ερντογάν κατάφερε να καταργήσει όλα τα εμπόδια και σήμερα οι μαντιλοφορούσες γυναίκες μπορούν – εφόσον έχουν τις κοινωνικές δυνατότητες – να είναι παρούσες σε θέσεις εξουσίας. Όμως αυτή ήταν μόνο η μια πτυχή των αλλαγών. Η άλλη πτυχή, αυτή που προκαλεί και τις εντονότερες αγωνίες στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα, ήταν η απελευθέρωση των πιέσεων προς τις νεαρές κοπέλες να κα-

Σύγκριση κατεχομένων με την κατάσταση στην Τουρκία

λυφθούν. Σε πολλές περιπτώσεις δεν πρόκειται για την άσκηση του δικαιώματος της θρησκευτικής πίστης, αλλά το αποτέλεσμα των κοινωνικών πιέσεων από την οικογένεια, τη γειτονιά, το άμεσο συντηρητικό περιβάλλον. Έστω και αν στην Τουρκία αυτές οι πολιτικές βρήκαν για μεγάλο χρονικό διάστημα απήχηση σε ένα ευρύ εκλογικό σώμα, στα κατεχόμενα συνεχίζουν να συναντούν έντονη αντίσταση. Η τουρκοκυπριακή κοινωνία δεν συμμερίζεται ούτε το ιδεολογικό – θρησκευτικό πρόγραμμα του ΑΚΡ, αλλά ούτε και την πολιτική εκμετάλλευση του ίδιου του Ισλάμ. Όπως προαναφέρθηκε η τεράστια πλειοψηφία των Τουρκοκυπρίων αντιμετωπίζει τέτοιες πολιτικές ως εξαιρετικά επιβλημένες και απειλητικές για τη συλλογική της ταυτότητα.

ΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΨΕΥΔΟΚΡΑΤΟΥΣ

ται γύρω από τη θεμελιώδη αξία της κοσμικότητας, αναδεικνύοντας έτσι τις δυσκολίες της Τουρκίας να «εξαγάγει» το πολιτικό Ισλάμ χωρίς αντίσταση. Αν ο σχεδιασμός της τουρκικής προέβιας είναι η συσπείρωση όλων των δυνάμεων της Δεξιάς γύρω από την υποψηφιότητα Ερσίν Τατάρ, τότε φαίνεται πως η επιλογή θρησκευτικής θεματολογίας δεν έχει βοηθήσει προς αυτή την κατεύθυνση. Γιατί έχει δημιουργήσει περισσότερα ρήγματα εντός της «κυβέρνησης» και έχει δημιουργήσει περισσότερα προβλήματα στη δυναμική της υποψηφιότητας Τατάρ. Ένα νέο δεδομένο που προκύπτει από την κρίση είναι ότι αυτή έχει επαναφέρει το σενάριο των πρόσρων «Βουλευτικών» εκλογών και συνεπώς έχει περιπλέξει περισσότερο και τις δυναμικές που αφορούν στην εκλογές Οκτωβρίου 2025 για την ανάδειξη του νέου Τουρκοκύπριου ηγέτη.

*Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Η αποτυχία του Ερντογάν

Το ζήτημα της μαντίλας στα κατεχόμενα δεν είναι απλώς ένα θέμα θρησκευτικής ελευθερίας ή πολιτικής που να αφορά την ενδυμασία στα δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα. Όπως έχουν δείξει οι πρόσφατες κινητοποιήσεις, το ζήτημα αυτό συνεχίζει να είναι σημείο τομής ανάμεσα σε τοπικές ταυτότητες, πολιτισμικές αντιλήψεις και γεωπολιτικές στρατηγικές. Οι έντονες αντιδράσεις των Τουρκοκυπρίων υποδεικνύουν ότι η κοσμικότητα παραμένει θεμελιώδες στοιχείο της πολιτικής και κοινωνικής τους συγκρότησης. Υποδεικνύουν ακόμα ότι το ζήτημα της επιβολής μιας άλλης πολιτισμικής ταυτότητας παραμένει η μεγάλη αποτυχία του Ερντογάν στην Κύπρο. Η επιμονή της Άγκυρας να εισάγει μια θρησκευτικά προσανατολισμένη πολιτική ατζέντα στα κατεχόμενα δεν επιφέρει απλώς ρήξη με το παρελθόν, αλλά ενισχύει και τον διαχωρισμό μεταξύ των ιδίων των κοινωνικών στρωμάτων στα κατεχόμενα, εγείροντας νέα ερωτήματα για την ταυτότητα, την αυτονομία και το μέλλον της κοινότητας.